

OSMANLI KADINININ ŞİİRİ

Serhan ALKAN İSPIRLİ¹

ÖZET

Bu çalışmada Klâsik Türk Őiirinde Kadın Şairlerimiz ele alınmıştır. Kadın Şairlerimizin Klâsik Türk Şiirine getirdikleri farklılıklar ifade edilmiş, sonra da bugün tespit edebildiğimiz 46 kadın Őairimizin kısa biyografisi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Şiiri, kadın Şair, Divan Edebiyatı, Mihrî, Zeynep Hanım, Şeref Hanım.

POEM OF OTTOMAN WOMAN

ABSTRACT

The women poets of classical Turkish poetry were discussed in this study. The differences contributed to the classical Turkish poetry by our women poets were defined and shorth biographies of our 46 women poets who could be determined today were stated.

Key words: Otoman poetry, woman poet, Otoman literature, Mihri, Zeynep Hanım, Şeref Hanım.

Giriş

Fuzûlî:

Aşk imiş her ne var âlemde

İlim bir kıyl ü kâl imiş ancak, der. Aşkı her Őeyin üstünde görür, bunu da kesin bir dille ifade eder.

“Divan Őiirinin teşrifatınca aşk, Şair için dışında kalınamaz, mutlaka benimsenmesi ve terennüm edilmesi mecburî bir duygudur. Şairin aşk duygusunu Şiire mihver yapması, kendini muhakkak açık pozisyonunda görmesi bu edebiyatın uyulması Őart olan adabındandır. Divan Őairliđinin yolu, en başta aşıklık rol ve hüviyetini kabullenişten geçmektedir.”²

“Divan Şairi oldum olası aşıktır. Bu aşk onulmaz bir derttir. Ama o bu dertten memnundur. Bu derdin dermanı da bu derdin kendisidir.”³

“Klasik Őiirimizde her Şairin ayrı bir mahlası, toplum içinde tanınmasına yarayan ayrı bir lakabı ve aileden getirip asalet kesbettiği ayrı bir soy ismi vardır. Ama hepsinin ortak sıfatları açık oluşlarıdır... Dolayısıyla, aslında Fuzûlî ibdâ etmiş olmasına rağmen hemen hepsi:

Bende Mecnun'dan füzûn aşıklık istidâdı var

Açık-ı sâdik benem Mecnun'un ancak adı var

mısralarının altına imza atabilirlerdi.”⁴

Osmanlı Kadını Ve Şiir

Divan Őairliđinin yolu aşıklık rol ve hüviyetini kabullenmektir doğru. Bu durum bu vadide eserler verenin kadın olmasını hemen hemen imkânsız kılar. İfade edilecek aşk beşerî ise kadın, bu vadide eserler vermede peşinen saf dışı kalacaktır. Çünkü kadın, hemen her çağda ve her edebiyatta Şiirin öznesi değil nesnesi konumundadır. Şair olunca seven konumunda karşımıza çıkmasını beklediğimiz kadın, muhafazakâr bir toplumda ancak ve ancak ilahî aşkı terennüm edebilir. Şiir yazan, aşka düşen bir kadına iyi gözle bakılamayacağı muhakkaktır(!) Aşk, “erkeklere yakışır, aşkı erkekler bilir”, şu halde “Şiir yazmak da erkeklerin işi” dir. “Kadının en önemli meziyetinin “kendisinden bahsettirmemek” olduğunun kabul gördüğü bir toplumsal psikoloji içinde, Şiir biçiminde olsun kendisinden söz etmek, duygularını, aşklarını, acılarını, ümitlerini, kısaca manevî cazibesini sergilemek yani kendisinden bahsedilmesine izin vermiş olmak kadın Şair için sakınılması gereken bir durumdur. Bir başka deyişle manevî cazibe de en az maddî cazibe kadar setri gerektirir. Bu durumda kadın Şair ya manevî cazibesini Şiirin ifade vasıtaları ile sergilemiş olmanın getireceği toplumsal baskıyı göze almak zorundadır, ya da

¹ Yard.Doç.Dr., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı ABD.

serhanispirli@mynet.com

² *İslam Ansiklopedisi*, Türk Diyanet Vakfı İstanbul 1994, C.9, s.415

³ *Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul 1985,C.2, s.228

⁴ İskender Pala, *Şairlerin Dilinden*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1997, s.29-30

susmalıdır. Toplumsal baskıyı göze alamadığı ancak yaradılışın kendisine yüklediği şairlik yeteneğinin büyüleyici zorlamasından da vaz geçemediği yani susamadığı anda kadın şairin yolu basit bir temkin programı geliştirmekten geçer.. Bunun en kestirme ifadesi de kendi kalbini, kendi ruhunu şiir haline geçirmek değil; ifade klişeleri önceden belirlenmiş bir erkek söylemini üstlenmekten, bir başka deyişle ödünç bir kalbi şiir biçiminde deşifre etmekten geçer.”⁵

Kadın divan şairlerimizle ilgili bir eksiklik, şiirlerinde kadın ruhunu aksettirememeleri, aksettirmede güçlük çekmeleridir. Bunda sosyal şartların etkisi vardır, ancak toplumun çizdiği belli bir edebiyat geleneği içerisinde erkekçe şiirler söylemeleri de güç olur. Leylâ Hanım’ın:

Kıl meclisi âmâde ne derlerse desinler
İç dilber ile bâde ne derlerse desinler

...
Âlemde nedir farkı bana medh ile zemmin
Sağ olsun ahibbâ da ne derlerse desinler

(Meclisi hazırla ne derlerse desinler, güzelle içki iç ne derlerse desinler. Benim için övgü ile yerginin bir farkı yoktur. Sağ olsun dostlar da, ne derlerse desinler.)

tarzındaki sözleri döneminde bir kadın için hoş karşılanmamış, ağır tenkitlere maruz kalmıştır, Şeref Hanım’ın:

Güş etme bu âlemde şemâtât-ı adüyu
Zevkinde ol eğlen de ne derlerse desinler

sözleri de hoş karşılanmaz. “... Şairin her sözüne asma kulak diyip geçmek muvafıktır amma, “Zevkinde ol eğlen de ne derlerse desinler” gibi tehlikeli bir nasihati kabul edecek olursak edep ve haya âleminde ne dehşetli fırtınalar, zelzeleler vaki olacağını da dikkate almalıdır.”⁶ denilerek kınandığını görürüz. Leyla Saz Hanım’ın dediği gibi belki de bu noktada kadın şairlerimize düşen “hallerini takrire hicabın mani” olmasıydı:

Mâni oluyor hâlîmi takrîre hicâbım
Üzme yetişir üzme firâkımla harâbım
Selb oldu sükûnum beni terk eyledi hâbım
Üzme güzelim üzme ki firkatle harâbım

(Halimi sana söylemeye utancım engel oluyor, üzme, senin ayrılığınla harap oldum, rahatım kaçtı, uykum beni terk etti, üzme güzelim, üzme ki ayrılığınla harabım.)

Veya:

Duymasın kimse yine kalbî olan feryâdımı
Bilmesin keşfetmesin hâl-i dil-i nâşâdımı
Rahme şâyân bulmasınlar ye’s-i gam-mutâdımı
Olmasın ta’yîb edenler dilber-i bî-dâdımı

(Kimse yine kalbimdeki ağlayıp inlememi duymasın, bahtsız gönlümün halini bilmesin, dinlemesin. Üzüntüyü alışkanlık haline getirdiğimi anlayıp da bana acımasınlar, zalim sevgilimi ayıplamasınlar)

Bu kınamalar, şairelerimizin bazen şahsına yönelir: Mîhrî Hanım, Paşa Çelebi’den evlenme teklifi alır. Bu evlenme teklifi ve reddi, bugün burada çirkinliği nedeni ile zikretmemizin hayli güç olduğu bir tavırla Zatî tarafından pervasız, kaba bir yoruma maruz kalır.⁷ Kadın şairlerimizin bir kısmı da isimleri çevresinde hayli çirkin rivayetlerin oluşmasına sessiz kalırlar.⁸ Hatta bir kısmı değil şairliklerinden yana, “kirpiklerini zorla kestiren” eşlerinin kıskançlıklarına, kaprislerine katlanırlar.⁹ Bir kısmı ebeveynlerinin onları şairlik yolunda engellemeleri ile karşılaşılırlar. Feride annesinin şiirle uğraşmasından rahatsız olmasını şöyle ifade ediyor:

Duhterine böyle m’eder mâderi söyle bana
Görmedim billâh cihânda böyle bir âzâr ana

(Söyle bana anne biri kızını böyle azarlar mı, ey anne billahi dünyada böyle bir incinme böyle bir fenalık daha işitmedim)

⁵ Nazan Bekiroğlu, *Osmanlıda Kadın Şairler*, www.nazanbekiroglu.net

⁶ İbnül Emin M. Kemal İnâl, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul 1942, s.1778

⁷ Âşık Çelebi, *Tezkere of Âşık Çelebi*, London 1971, 128a

⁸ İstanbullu Fıtnat Hanım, bkz. E.J.W.Gibb, *A History of Ottoman Poetry*, Volume IV, London 1905, s.150-153

⁹ Trabzonlu Fıtnat, bkz. M.Uraz, Resimli *Kadın Şair ve Muharrirlerimiz*, İstanbul 1941, C.1, s.84/85

Bütün bunlar bir yana, Ani Fatma Hanım'ın divanı evinde kalan *muzip(!) bir misafir tarafından büyük bir kabalıkla tahrip edilir.*¹⁰ Kimi zaman da kadın sanatçılarımızın yazdıkları eserlerin onlara ait olmadıkları düşünülür.¹¹ 19. yüzyıldan sonra yetişmiş kadın sanatçılarımızın bir kısmı ise, takma isimlerle eserlerini verirler, kendi isimlerini kullanma cesareti gösteremezler. (Nigar Hanım; Üryan Kalp, Yaşar Nezihe; Mahmure, Mazlume, Mehcure...) "Ahmed Rasim, "Muharrir, Şair, Edip" adındaki kitabında ... "Nezahati hulk ve nezaketi hali cümleye malum olan merhume Nigar Hanım'ın bir gazelini, bîdeped bir nevreste o kadar çirkin bir tarzda tahmis etmiş idi ki, (Andelîb) merhum kaşlarını çatarak güya bakacak okuyacak imiş gibi elinden aldı, yırtıp suratına fırlattı"¹² şeklinde rivayet eder. Bu tür vak'aları, kadını toplumda, herhangi bir alanda yeterliliğini ispatlarken görmenin gelişmemiş zihniyet sahiplerinde açığa çıkardığı bayağılığa bağlamak durumundayız. Büyük şairlere nazireler yazıp onların yolundan gitmek isteyen bir kısım kadın divan şairimiz de, şiirlerine nazire yazılanlar tarafından hoşnutsuzlukla karşılanırlar. Necâti, şiirlerine nazire söyleyen Mihrî'ye:

"Ey benim şi'rime nazire diyen
Çıkma râh-ı edepten eyle hazer
Deme kim işte vezn ü kafiyede
Şi'rim oldu Necâti'ye denk
Harfi üç olmak ile ikisinin
Bir midir filhakika ayb ü hüner" der.

(Ey benim şiirime nazire söyleyen, edep yolundan çıkma, sakın. İşte vezin ve kafiyede Necâti'ye şiirim erişti deme, ikisi de üç harfle yazılır ama ayıp ve hüner bir değildir.(ayıp ve hüner kelimeleri arap alfabesinde üç harfle yazılır.)

Necâti haklı belki de(!), Necâti'nin:

Tek yerde gökte zerre kadar mihnet olmasun
Örtü döşek Necâti'ye bir bûriyâ yeter

şeklindeki beyitine Mihrî:

Sen ey Necâti ister isen bûriyâ döşek
Yâr ışığında Mihrî'ye bir kuru câ yeter

tarzındaki tarizi ile Necâti'yi kızdırmış olmalı...

Bazen edebiyat araştırmacılarımızın da kadını şair olarak önemsemediğine tanık oluruz. Çağdaş bir araştırmacımız, Mihrî Hanım'ı eserine alış sebebini: "...adı tezkirelerde geçtiği, Necâti'yi taklit ettiği ve nihayet bir kadın şair olduğu için aldık" şeklinde dile getiriyor(!)¹³

Oysa Mihrî şiirlerinde bir farklılığı gerçekleştiriyor, duygularını, aşklarını divan edebiyatının izin verdiği ölçülerde azamî olarak ifade ediyordu. Diğer kadın şairlerimizden hemen hemen hiç birinde görülmeyen bu rahatlık ve samimiyet Mihrî'ye kadın his ve duyularını şiire getirebilme, kadını nesne konumundan özne konumuna, seven konumuna getirebilme ayrıcalığını veriyordu. O gönlünü bir ara Müeyyedzâde Abdurrahman Çelebiye, daha sonra da Şehzade Ahmed'in veziri Sinan Paşa'nın oğlu İskender Çelebi'ye kaptırır. Aşkını sakınmadan dile getirdiği, samimi duygularını ifade ettiği şu mısralar onu kadın şairler içinde muhakkak ki farklı kılmaktadır:

İrdi çün âb-ı hayata "Mihrî" ölmez haşredek
Gördü çün zulmet-i şebinde ayan İskender'i

Veya:

Bir zaman şehr-i Amasiyyede İskender idin
Hızırveş âb-ı hayat üstüne bir rehber idin
Hûblar içre sanemâ sen dahi bir server idin
Yürü şâhım yürü ismarladım Allâh'a seni

Kanı ol dem ki bizimle dün ü gün hemdem idin
Dil-i mecrûhumuzun yarasına merhem idin

¹⁰ Ani Fatma Hatunla ilgili olarak bkz. R.Ekrem Koçu, *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1947, C.2, s.523

¹¹ A.Midhat'ın Mihrünnisa Hanım'ın eserlerine şüphe ile bakışı, bkz. M.Uraz, a.g.e., C.1, s.10

¹² M.Uraz, a.g.e., C.1, s.7

¹³ Abdülbaki Gölpınarlı, *Divan Şiiri* (15-16. yüzyıllar), Varlık Yayınları, İstanbul 1954, s.18

Hey benim beyceğizim sen dahi bir âdem idin
Yürü şâhım yürü ısmarladım Allâh'a seni

Bâğ-ı hüsnüne hazan ermesin iy lâle-i zâr
Bulunur Mihrî gibi sana ne gam günde hezâr
Dostu yâd etmek imiş âdetiniz âhır-ı kâr
Yürü şâhım yürü ısmarladım Allâh'a seni

diyebilen Mihrî, çevresinin bu konudaki hassasiyetini de aynı rahatlıkla cevapsız bırakmaz:

Nice İskender'i lâ'lim zülâli
Suya iletirdi vü susuz getirdi

(Dudağımın tatlı suyu nice İskender'i suya götürdü susuz getirdi.)

Kadının şairliğini toplumun eleştirmesine cevap yine Mihrî'den:
Çün nâkıs akl olur dirler nisâ
Her sözün mağrûr tutmaktır revâ

Lîk Mihrî dâinün zannı budur
Bu sözi dir ol ki kâmil usludur

Bir müennes yigdürür kim ehl ola
Bin müzekkerden ki ol nâ-ehl ola

Bir müennes yig ki zihni pâk ola
Bin müzekkerden ki bî- idrâk ola

(Kadınlar eksik akıllı olur onların her sözünü boş saymak gerekir derler. Mihrî duacınızın zannı budur ki olgun kişiler şöyle derler: Becerikli bir kadın beceriksiz bin erkekten ,zihni açık bir kadın anlayışsız bin erkekten iyidir.)

Şeref Hanım Divan'ında ninnilere rastlarız. Bu ninniler onun divan şiirine, kadın zevk ve duyusu getirdiğinin tanıklarıdır. Aşağıdaki parça, Şeref Hanım'ın yeğeni Nebil'e söylediği ninniden alınmıştır:

Ağlama ey verd-i âl em memeden lezzet al
Cüz'i n' olur hâba dal niceye dek bu figân

Tûti-i bâğ-ı fuad şi'r-i şekerse murâd
İstedüğinden ziyâd al olasın şâdumân

Midhate şâyestesin bir tıfl-ı nevrestesin
Mehdi dile bestesin şimdilik ey nev-civân

Gel açıl ol şûh sen ey sen gül-i nâzûk beden
İşte bu ninniyle sen eyle dilin bir zamân

Sabr et eder Kirdgâr mâhiyetin âşikâr

...

Şeref Hanım'ın kedisinin ölümü için söylediği şu şiir, samimilik ve duyarlılık örneğidir:

Muammer eylesin sâhiplerin tâ haşredek Mevlâ
Emekdârândan bir can n'ola bezletse cân u ten
Yazık altın adı oldu bakır târîhini yazdım
Gümüşden farksız tombak kedimiz gitti hayf elden

Hanım şairlerimiz bazen "kaybedilen bir saati" şiirin konusu yaparlar, aşağıdaki manzume Feride Hanım'a aittir:

Âh kim çıktı elimden koynumun zer sâ'ati
Hasret ile kalmamışdır gönlümün hiç râhatı

Yâdigâr-ı yâr idi doğru gider gam-hâr idi
Yirmi beş yıldan beri ger eylediyse sirkati

Zer gibi zerd ola rûyı hem ayârı nakş ola
Mekr ile bîgâneler ger eylediyse sirkati

(Ah ki koynumun altın saati elimden çıktı. Onun hasretiyle gönlümün hiç rahatı kalmamıştır. Eğer yirmi beş yıldan beri çaldıysa bu sevgilinin hatırasıydı, doğru giden bir gam yiyiciydi. Eğer hileyle yabancılar çaldıysa yüzü altın gibi sararır, hem de ayarı işlemez.)

Yaslı gittim, şen geldim;
Aç koynunu ben geldim.
Bana bir yudum su ver,
Çok uzak yoldan geldim

Hemen hemen hepimizin bildiği, severek okuduğu bu marş (Gelibolu Marşı), Leyla Saz Hanım tarafından bestelenmiştir. Leyla Hanım'ın bu marş dışında dört marş daha bestelediğini biliyoruz. Yılmaz Öztuna: "Leyla Hanım'ın eserlerinden olan beş marş özellikle bir bayan tarafından meydana getirildiği için önemlidir."¹⁴ der.

Osmanlı Kadın Şairlerimizin Biyografileri

Zeyneb (?-1474 Amasya)

Babası: Kadı Çelebi Mehmed

Eşi: Kadı İshak Fehmi

Müzik, dil, edebiyat eğitimi almıştır. Arapça, Farsça bilir.

Divanı olduğu söyleniyor.

Mihrî (Amasya?-1506 Amasya-İstanbul)

Babası: Mehmed Bin Yahya (Şair Belâyî)

Evlenmemiştir.

Arapça- Farsça bilir.

Divan (Moskova 1967)

Divanın başında Tazarrunamesi (460 beyitlik mesnevi var)

Mezarı: 2.Bayezid'in Amasyada yaptırdığı Zevâdiye adı ile bilinen Halvetî tekkesinde, Halvetî Şeyhi olan dedesi Pir İlyas'ın kabri yanındadır.

Ayşe Hubba (Amasya veya istanbul?-1589-90 İstanbul)

3.Murad'ın nedimesidir.

Eşi: Şemsî Çelebi (2.Selim'in hocası)

Arapça bilir.

Damadı Şair Vusûlî

Eserleri: Cemşîd ü Hurşîd (üçbin beyiti aşan bir mesnevi)

Mezarı: Eyüp'tedir.

Tûfî Kadın (16.yüzyıl)

Kanûnî Sultan Süleyman'ın nedimelerinden

Eşi: Şair Bâkî

Nisâyî (16.yüzyıl)

Şehzade Mustafa için yazdığı mersiyeleri vardır. (Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi 244 numaralı mecmuada)

Afife Kadın (17.yüzyıl)

Sarayın önde gelen hanımlarından

IV.Mehmed'in yakın dostu, müşâareleri var

Sıdkî (?-1703 İstanbul)

Babası: Sultan IV.Mehmed devri ulemasından Kâmetîzâde Mehmed Efendi, kız kardeşi Faize Fatma (şair)

Bayramî

Eserleri:Divan, Mecmuatü'l—Ahyâr (basılmamış)

Gencine-i Envâr

Mezarı:Edirnekapı'da Emir Buhârî civarında

Fatma Âni Hatun (?-1710/11 Yenişehir/Fener)

Divan (iki gazeli elimizde)

Eşi: Emirağa

Hattat, Hace-i zenân

¹⁴ Y. Öztuna, *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara 1990, C. 2, s. 264—267

Fatma Faize (Molla Kadın) (?- 1761/62)

Babası: İstanbul kadısı Kâmetizâde Şeyh Mehmed, kız kardeşi: Şair Sıdkî
Mezarı: İstanbul Emir Buhârî Zâviyesindedir.

Fıtnat Zübeyde (İstanbul?-1780)

Babası: Şeyhülislam Ebu İshakzâde Mehmed Efendi (Atrabü'l-Âsar Fi Tezkireti Urafa-yı Edvâr Lehçetü'l-Lugat isimli eserlerin sahibi), dedesi: Şair Şeyhülislam Ebu İshak Efendi , amcası:Şair Şeyhülislam İshak Efendi, kardeşi: Şair Mehmed Şerif Efendi
Eşi: Nakibü'l-Eşraf, Rumeli Kazaskeri Derviş Mehmed
Eserleri: Divan (İstanbul ve Mısır'da basılmış)
Mezarı: Fatih Çarşamba'da İsmail Ağa Cami Mezarlığında (?)

Safvet (İstanbul?- 1837)

Babası: Beylikçi Muhib Efendi
Eşi: Miri Alemzade Rıfat Bey
Eserleri: Divançe(basılmamıştır)
Mezarı: Eyüp'tedir.

Nesibâ (İstanbul?-1844 İstanbul)

Babası: Cidde Valisi Şerifpaşazade Said Sîret Bey, karesi: Şair Nihad Bey
Eserleri:Divan
Mezarı: Kanlıca'da Ata Efendi Dergahındadır.

Leyla Hanım (İstanbul ?-1847)

Babası: Kazasker Moralızade Hamid Bey,
dayısı Keçecizade İzzet Molla (Şair)
Mevlevî
Eserleri: Divan (Bulak 1844, İstanbul 1851, 1883)
Mezarı: Galata Mevlevihanesindedir.

Fasiha (Kilis 1809-1862)

Babası: Ziddioğullarından Mehmed Efendi, kardeşleri: Merküpçü Rahmi (şair), Nutkî (şair)
Arapça, Farsça bilir
Divançesi (ele geçmemiş), Hamamname

Şeref Hanım (İstanbul 1809-1876?)

Babası: Mehmed Nebil (Divançesi var), büyükbabası Vak'anüvis Halil Nuri Bey (şair), yeğeni Mehmed Nebil Bey, yeğeni Nakiye Hanım (şair)
Mevlevî
Eserleri: Divan (1867 ve 1875 te iki kez basılmıştır)
Mezarı: Yenikapı Mevlevihanesi Çınardibi mezarlığında:

İffet Hatice (Diyarbakır ?-1860)

Babası: Ahmed Bey, kızkardeşi: Sırrı Hanım (şair)
Arapça, Farsça bilir
Mezarı: Diyarbakır Behram Paşa Cami avlusu

Sırrı Hanım (Diyarbakır 1814- 1877 İstanbul)

Babası: Ahmed Bey
Eşi: Tahirağazade Bekir, Yusuf Kamil Paşa
Arapça, Farsça bilir
Kadirî
Eserleri:Divan (basılmamış)
Mezarı: Edirnekapısı haricinde Ortakçılar semtinde Kadirî dergahındadır.

Fatma Âliye Hanım (İstanbul 1862- İstanbul 1924)

Babası: Tarihçi Cevdet Paşa
Eşi: I.Abdülhamid'in yaverlerinden Yüzbaşı Faik
Romanları: Muhâzârat (H.1308), Ref'et (H.1314), Udî(H.1315), Levâyih-ı Hayat (H.1315), Enîn (H.1328)
Tercümeleri: Meram (Georges Ohnet'ten Volentê(H.1307) Felsefe ile ilgili olanlar: Terâcim-i Ahvâl-i Felâsife (H.1316), Tedkik-i Ecsâm (H.1317) İslam ve kadın konusundaki eserleri: Namdâran-ı Zenân-ı İslamiyan, Taaddüd-i Zevcât'a Zeyl...Anı ve tarihle ilgili eserler de vardır.
Mezarı: Feriköy Mezarlığı

Münire Hanım (1825-1903)

Babası: Sadrazam Mehmed Derviş Paşa
Eşi: Kerbela Mutasarrıfı Ali Rıza Paşa
Mevlevî
Arapça Farsça bilir
Mezarı: Karacaahmet Mezarlığındadır.

Adile Sultan (İstanbul 1826-İstanbul 1899)

Babası: II. Mahmud, annesi: Zernigar Hanım
Eşi: Tophane Müşiri, Kaptan-ı Derya ve Sadrazam Mehmed Ali Paşa
Nakşî
Eserleri: Divanı basılmamıştır
Mezarı: Eyüp Bostan İskelesindedir.

Maide (Hasibe) Hanım (1830 ?-1881)

Babası: Mir-i Liva Bekir Paşa
Eşi: Zabıta Meclisi Reisi Atıf Bey
Mevlevî
Eserleri: Divançesi var (elimizde değil)
Mezarı: Beşiktaş Yahya Efendi Mezarlığı

Saniye Hanım (Trabzon 1836-1905)

Babası: Katıpzade Emin Efendi
Eşi: Tuzcuzade Sırrı Efendi
Divan (yanmış)

Feride Hanım (Kastamonu 1837-1903)

Babası: Baharzade Raşid Efendi
Eşi: Zabıtiye Meclisi Azası Raif Efendi
Arapça Farsça bilir, Hattat
Şa'bânî
Mezarı: Kastamonu Yakup Ağa Camiindedir.

Kamile (Balıkesir 1839-Balıkesir 1921)

Babası: Keşkekzade Mehmed Efendi
Eşi: Hacı Mehmed Efendi
Arapça Farsça bilir
Nakşibendi
Eserleri: Hادیü'l Cinan (Mevlid) (1888),
Miraciye (basılmamış)

Ayşe İsmet (Kahire 1840-Kahire 1902)

Babası: İsmail Paşazade Timur
Arapça Farsça bilir
Eserleri: Türkçe Divanı (Mısır 1315), Arapça Divanı... (Kahire 1303)

Fıtnat Hanım (Hazine Darzade) (1842-1911)

Babası: Hazine Darzade Osman Paşa'nın Kethüdası Ahmed Paşa
Eşi: Bahriye Nezareti Mektupçusu Mehmed Ali Bey
Arapça Farsça bilir, Hattat
Eserleri: Divan (basılmamış)
Mezarı: Edirnekapısı haricinde

Habibe (Hersek 1845-İstanbul 1890)

Babası: Hersekli Ali Paşa (Şair)
Eşi: 1. eşi Dersaadet Küttabi'ndan Mehmed Mehdi Efendi, 2. eşi Konya Defterdarı Numan Fikri
Eserleri: Divan
Mezarı: Topkapı dışındadır.

Nakiye (İstanbul 1845-İstanbul 1898-99)

Babası: Müneccimbaşı Osman Saib Efendi
edesi Mehmed Nebil Bey (Divançesi var), ağabeyi Nebil (Şair), teyzesi Şeref Hanım (Şair)
Darü'l-Müallimat'ta tarih ve Farsça öğretmenliği yapar
Eserleri: Lügat-ı Farişiye (1892), Namık Kemal'in "Zavallı Çocuk" isimli eserini Farsça'ya tercüme eder

Mezarı: Yenikapı Mevlevihane Mezarlığı

Şerife Ziba Hanım (?- İstanbul 1902)

Babası Şeyh Mehmed Zaid Efendi

Leyla Saz (1850-1936)

Babası Doktor İsmail Paşa (Valilik, Tıbbiye Nazırlığı, Zaptiye Müşirliği, Hekimbaşılık)

Eşi: Giritli Sırrı Paşa

I.Abdülmecid'in kızı Münire Hanım'ın nedimesi

Alaturka müzik eğitimi, batı müziği eğitimi

Eserleri: Le Harem İmperial (Paris, 1925) 'Eser Almanca ve Çekçe olarak da yayınları)

Solmuş Çiçekler (1928)

Mezarı: Edirnekapı Şehitliğindedir.

İffet Hanım (İstanbul1854-İstanbul 1912)

Babası: Adliyecî Hasan Tahsin Bey'in oğlu İbrahim Necip Bey

Arapça Farsça bilir

Mezarı: Erenköy Sahra-yı Cedit Mezarlığındadır.

Nigar Hanım (İstanbul 1862-1918)

Babası: Macar Osman Paşa

Eşinden boşanmıştır

Kadıköy Fransız Mektebini bitirir. Arapça, Farsça, Fransızca, Almanca, Rumca bilir.

Eserleri: Şiirleri; Efsûs, Nirân, Aks-i Sadâ, Safahat-ı Kalp Düz yazıları: Elhân-ı Vatan Oyunları: Grive,

Tasvir-i Aşk (basılmamış), Suistimal Anı: Hayatımın Hikayesi Tercümelere: İki Hemşire, Davet, Madam ile

Doktor

Mezarı: Rumelihisarının Kayalar Mezarlığındadır

Cevriye Banu Hanım (Çankırı Atkaracalar köyü1863-1916)

Divanını yakmış

Kadirî

Seher Hanım (?- ?)

Tanzimat dönemi şairlerinden

Boğaziçi inas mekteplerinin birinde müdürlük yapmıştır.

Fatma Servet (?- ?)

Darü'l-Muallimat mezunu, Türkçe ve coğrafya öğretmenliği yapar

2.Abdülhamid'in cülusu için yazdığı birkaç beyitten başka eserine rastlanamadı.

Mihrünnisa (1864- ?)

Babası: Müverrih Hayrullah Efendi

Abdülhak Hamid Bey'in kızkardeşi

Eşi: Keçecizade Fuad Paşa'nın torunu Hikmet Bey

Divan şiiri geleneğinden çok Tanzimat sonrasında gelişen yeni edebiyata yakındır.

Seniye Hanım (Tanzimat dönemi)

Şeyhülislam Aşir Efendi'nin torunlarından, Şair Şeref ve Nakiye Hanımların akrabasıdır.

Cemile Hanım (Tanzimat Dönemi)

Babası: Kırşehir mutasarrıfı Saadetli Emin Beyefendi'nin büyük biraderi Said Efendi

Mahşah (Trabzon 1864-1933)

Babası: Şatırzade Ahmed Bey

Eşi: Tahrirat Müdürü, Halep Ceza Reisi Mehmed Hamid Efendi, oğlu Kalcızade Agah Bey de şairdir

Hattat

Nakşî, mevlevî, şabanî, kadirî

Eserleri: Mün'im Şah yahut Zafer

Mezarı: Edirne kapısı mezarlığı

Fatma Makbule Leman (İstanbul 1865-1898)

Babası: Saray görevlisi Hacı İbrahim Efendi

Eşi: Sadaret Mektubî Kalemî Hülefası, Dahiliye Müsteşarı Mehmed Fuad Bey

Eserleri: Ma'kes-i Hayal (H.1312)

Mezarı: Eyüptedir.

Nüzhet (?- 1925)

Babası: Hacı Davud Han soyundan Hakkı Paşa
Eşi: 1. eşi Yemen valisi İsmail Hakkı Paşa, 2. eşi Muallim Ali Bey
Oğlu: Celal Sahir Erozan

İhsan Raif Hanım (Beyrut 1877- Paris 1926)

Babası: Vezir Köse Raif Paşa
Eşi: Şahabettin Süleyman
Fransızca bilir, müzikle ilgilenir
Er. İmzası ile yazar
Eserleri: Gözyaşları
Mezarı: Rumelihisarındadır.

Yaşar Nezihe (1882-1935)

Babası: Belediye Kantar İdaresi hademelerinden
Eserleri: Bir Deste Menekşe (1915), Feryatlarım (1924)

Şükûfe Nihal Başar (İstanbul 1896- 1973)

Babası: Miralay Ahmed Bey
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümünü bitirmiştir, öğretmenlik yapmıştır
Eserleri: Şiirleri Yıldızlar ve Gölgele (1919), Hazan Rüzgârları (1928), Gayya (1930), Su (1933), Şile Yolları (1935), Sabah Kuşları (1943), Yerden Göğe (1960) Romanları: Renksiz İstirap(1928), Yakut Kayalar (1931), Çöl Güneşi (1933), Yalnız Düşünüyorum (1938), Domanıç Dağlarının Yolcusu (1946), Çölde Sabah Oluyor (1951) Hikayeleri: Tevekkülün Cezası (1928) Gezi yazıları: Finlandiya (1935)
Mezarı: Rumelihisarı'ndadır

Rabia Hatun (XX.yüzyıl)

Eşi: Tarihçi İsmail Hami Danişmend
İsmail Hami Danişmend'in müstear adı(!) Şiirlerin Nazan Hanıma mı yoksa İsmail Hami Danişmend'e ait olduğu kesinlik kazanmamıştır.
Asıl adı Nazan
Eserleri: Rabia Hatun'un Şiirleri (1961)

Arife Hanım (?- ?)

Hangi yüzyılda yaşadığı bilinmiyor, hakkında bilgi bulunamadı.

Sonuç

Sennur Sezer "Türk Safosu Mihrî Hatun" isimli eserinde divan şairi Mihrî'ye hamile olan annesi Güldâne Hanım ve babası Belâyî'nin konuşmalarını şöyle edebileştiriyor: "Güldâne o gece Belâyî'yi gündüz anlatmaya başladığı Husrev ile Şirin'i okuması için zorladı. Belâyî tam öykü-şiiirin başındaki övgülerden birinde Seti ile Mihseti'nin gazellerine verilen ödülleri okuyordu ki Güldâne karnındaki çocuğun oynadığını duydu. Belâyî'yi durdurup gazellerine hazineler başışlanan bu şairlerin kimler olduğunu sordu. İran Selçuklu Sarayının kadın şairlerinden olduğunu öğrendi. "Eskiden kadınlar şair olurmuş demek" dedi. "Bugün de olur" dedi Belâyî "Yeteneği varsa". Güldâne: "Eğitim de gerekir" dedi. Üstüne birden basan uykuda karnındaki çocuğun kız olduğunu sezdi".¹⁵

Onları anlamak için de eğitim gerekir.

Adını bildiğimiz ilk kadın şairimiz Zeyneb Hatundan(15.yüzyıl), Rabia Hatun'a kadar bugün 46 kadın divan şairi tespit edebiliyoruz. Bu sayının yeni çalışma ve tespitlerle artması mümkündür.

*Pinhân olacak hâk-i siyâh içre bu cismim
Hâturda bile kalmayacak belki de ismim*

Nigar Hanım

—İsmi hatırda kalan veya kalmayan- kültürümüze milletimize hizmet etmiş bütün hanımlarımıza hürmetle...

¹⁵ Sennur Sezer, *Türk Safosu Mihrî Hatun*, Milliyet Yayınları İstanbul 1997, s.34

KAYNAKÇA

- İslam Ansiklopedisi*, Türk Diyanet Vakfı İstanbul 1994
Büyük Türk Klasikleri, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul 1985
PALA, İskender, *Şairlerin Dilinden*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1997
BEKİROĞLU, Nazan, *Osmanlıda Kadın Şairler*, www.nazanbekiroglu.net
İNAL, İbnül Emin M. Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul 1942
Âşık Çelebi, *Tezkere of Âşık Çelebi*, London 197
GİBB, E.J.W., *A History of Otoman Poetry*, Volume IV, London 1905
GİBB, M., *Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz*, İstanbul 1941
KOÇU, R.Ekrem, *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1947
GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Divan Şiiri* (15-16. yüzyıllar), Varlık Yayınları, İstanbul 1954
ÖZTUNA, Y., *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara 1990
SEZER, Sennur, *Türk Safosu Mihri Hatun*, Milliyet Yayınları İstanbul 1997